

Грїбов Михайло Леонїдович,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
ННІ № 1 Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПІДКУПОМ

Сьогодні поширення корупції в Україні набуло катастрофічних масштабів та становить реальну загрозу національній безпеці України. Це негативне явище проникло в усі сфери життєдіяльності суспільства. Воно вразило усі гілки та шаблі державної влади й місцевого самоврядування [1]. Корупційна злочинність підриває принцип верховенства права, послаблює політичну стабільність і соціальну єдність, ускладнює економічний розвиток, посягає на основи функціонування державного апарату [2].

Корупційні злочини, особливо ті що пов'язані з підкупом, здебільшого, є латентними. З цих причин, важлива роль у протидії таким злочинам належить негласній роботі правоохоронних органів [1].

Адже аналіз практики показує, що у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів, пов'язаних з підкупом, як правило, застосовується НСРД, передбачена ст. 271 КПК України – контроль за вчиненням злочину. Але досить часто його проводять його з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону або взагалі поза межами кримінального провадження і без офіційного оформлення. Тому ми поставили собі за мету визначити критерії та засоби забезпечення законності дій сторони обвинувачення під час контролю за вчиненням корупційних злочинів, пов'язаних з підкупом. За підсумками даного дослідження ми дійшли наступних висновків.

Контроль за вчиненням корупційного злочину, пов'язаного з підкупом фактично є проведенням комплексу негласних слідчих (розшукових) дій з метою безпосередньої прихованої фіксації вчинення особою готування й замаху на такий злочин з подальшим затриманням цієї особи в порядку передбаченому ст. 208 КПК України та невідкладним проведенням слідчих (розшукових) дій, необхідних для закріплення доказової інформації.

Комплекс НСРД, що проводяться в межах контролю за вчиненням корупційного злочину, пов'язаного з підкупом характеризується тим, що він сполучається з інсценуванням дій (подій, обставинки), які відповідають злочинному задуму певної особи. В ході такого інсценування, як правило використовуються заздалегідь помічені (ідентифіковані) та несправжні імітаційні засоби. Предметом інсценування, здебільшого, стають дії особи, яка надає неправомірну вигоду службовій особі або особі яка надає публічні послуги, висловлює пропозицію, обіцянку надати таку вигоду. При цьому, зазвичай, використовуються такі заздалегідь помічені (ідентифіковані) засоби як паперові грошові кошти.

Для розмежування правомірних дій правоохоронних органів з проведення контролю за вчиненням корупційного злочину, пов'язаного з підкупом та провокації злочину слід використовувати змістовний та процесуальний критерій.

Змістовний критерій відмежування провокації злочину від правомірних дій правоохоронців складається з переліку істотних ознак провокації, а процесуальний – становить систему гарантій, що зобов'язують суд вжити заходів для виявлення та належної оцінки таких ознак, а сторону обвинувачення – довести відсутність провокації (у разі відповідної заяви сторони захисту). При цьому для встановлення факту провокації має бути застосована уся система процесуальних гарантій, але достатньо підтвердження лише однієї із істотних ознак провокації.

До змістовних ознак наявності провокації підкупу належать: прояв ініціативи у контактах з особою, яку в подальшому обвинувачували в одержанні неправомірної вигоди (правоохоронці або особи, які діють за їх дорученням самі звернулися з пропозицією незаконної оборудки); повторні пропозиції, незважаючи на початкову відмову особи; наполегливі нагадування; пропозиція, обіцянка суми, що є вищою від звичайної; відсутність вагомих підстав проведення контролю за вчиненням злочину.

До процесуальних гарантій унеможливлення використання у доказуванні фактичних даних, одержаних в результаті провокації підкупу належать: обов'язок суду на вимогу сторони захисту дослідити встановити наявність/відсутність ознак провокації підкупу; обов'язок сторони обвинувачення повним обсягом та належним чином зафіксувати хід контролю за вчиненням злочину, а у подальшому довести, що провокації не було.

Типовими порушеннями кримінального процесуального закону, які допускаються стороною обвинувачення у зв'язку з проведенням контролю за вчиненням корупційних злочинів, пов'язаних з підкупом є:

- проведення контролю за вчиненням злочину без дотримання вимог ч. 3 та ч. 8 ст. 271 КПК України;

- фактичне проведення контролю за вчиненням злочину без процесуального рішення прокурора (в межах проведення інших НСРД – у купі з використанням заздалегідь помічених (ідентифікованих) засобів та інсценуванням дій, подій обстановки вчинення злочину);

- проведення в межах контролю за вчиненням злочину інших негласних слідчих (розшукових) дій, без оформлення відповідних процесуальних рішень;

- проведення контролю за вчиненням злочину у провадженні щодо злочину, який не належить до тяжких або особливо тяжких;

- помилка в об'єкті негласної слідчої розшукової дії (ухвалу слідчого судді на НСРД одержують відносно однієї особи (як правило,

конфідента правоохоронних органів), а фактично ці дії здійснюються відносно іншої;

- помилка в суб'єкті негласної слідчої розшукової дії під час документування підкупу (контроль за вчиненням злочину та супутні НСРД проводяться неналежним суб'єктом);

- використання у доказуванні результатів контролю за вчиненням корупційного злочину, пов'язаного з підкупом, здобутих в межах оперативно-розшукової діяльності;

- залучення до конфіденційного співробітництва для участі у контролі за вчиненням злочину до початку кримінального провадження заявників та інших осіб, які в подальшому виступають в якості свідків у кримінальному провадженні;

- залучення осіб до конфіденційного співробітництва для участі у контролі за вчиненням злочину поза встановленим порядком та з порушенням вимог Закону України «Про державну таємницю»;

- фактичне затримання особи, щодо якої проводився контроль за вчиненням злочину без негайного виконання вимог ч. 4 та ч. 5 ст. 208 КПК України;

- освідування такої особи без визначення її процесуального статусу;

- освідування підозрюваного без винесення постанови або на підставі постанови, що була винесена прокурором до отримання підозрюваним даного процесуального статусу;

- відібрання та вилучення слідів кримінального правопорушення (нашарувань спеціальної хімічної речовини та проведення змивів з рук особи) в порядку ч. 3 ст. 245 КПК;

- фактичне проведення обшуку особи, приміщення, транспортного засобу під виглядом огляду місця події;

- проведення обшуку особи поза межами ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення житла чи іншого володіння особи.

Порушення законності, що допускаються стороною обвинувачення при проведенні контролю за вчиненням корупційних злочинів, пов'язаних з підкупом зумовлені, як суб'єктивними, так і об'єктивними чинниками. До останніх належать вади законодавства, які унеможливають ефективне та законне використання контролю за вчиненням корупційних злочинів правоохоронними органами. Основним шляхом ліквідації цих вад є внесення системних змін та доповнень до КПК України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», Закону України «Про державну таємницю». Головною ланкою цих змін має стати детальна регламентація КПК України контролю за вчиненням злочину, як комплексу НСРД та імплементація до гл. 21 КПК України змістовного та процесуального критеріїв відмежування провокації злочину від правомірних дій правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Князев С. М. Негласна робота оперативних підрозділів національної поліції України з протидії корупції: питання правового регулювання. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали V Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 1 с. 120.

2. Вереша Р. В. Глобалізаційні засади протидії корупційній злочинності. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : Київ. НАВС, 2019. Ч. 1. С. 41.

Джужа Олександр Миколайович,
головний науковий співробітник відділу
організації наукової діяльності та захисту
прав інтелектуальної власності
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ КОРУПЦІЇ ТА ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Відповідно до ст. 19 Конституції України, посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами нашої держави. Від реалізації цього положення значною мірою залежить правильна діяльність державного апарату, функціонування підприємств, установ та організацій усіх форм власності, своєчасне й справедливе розв'язання соціальних проблем, забезпечення реалізації конституційних прав і свобод людини та громадянина, законних інтересів юридичних осіб. На вирішення цих питань має бути спрямовано зусилля всіх службових осіб владних органів. Однак службові особи у сферах публічного права нерідко вдаються до злочинних порушень покладених на них обов'язків. Своїми протиправними діями вони унеможливають нормальну роботу органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій державної форми власності, завдають значної шкоди державним і громадським інтересам, охоронюваним законом правам фізичних та юридичних осіб, підривають авторитет держави, грубо порушують встановлений порядок здійснення повноважень службовими особами органів влади, місцевого самоврядування, управлінських структур приватного сектора.

Загалом природу сучасної корупції вчені пояснюють по-різному. Одні вбачають причину у неякісних законах, що посилюють деградацію особи, зокрема шведський економіст та дипломат Г. Мюрдаль, який очолював Європейську економічну комісію ООН, стверджував, що через погані закони ми стали народом шахраїв [1,